

Корзун Андрій Сергійович,

головний оперуповноважений Департаменту
карного розшуку Національної поліції
України

УЧАСТЬ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Сьогодні політична, соціальна та економічна обстановка в Україні та її становище у глобальній політиці зумовлюють високий ризик інспірації масових заворушень різними внутрішніми та зовнішніми силами. Тому, аби запобігти невинуватим жертвам і збиткам, правоохоронні органи мають бути готовими до запобігання масовим заворушенням, вчасного виявлення підготовки до них, припинення та ефективного розслідування даного виду злочинів.

Вагому роль у розумній, раціональній протидії масовим заворушенням відіграють оперативні підрозділи правоохоронних органів. Завдяки притаманному їм негласному інструментарію та розвідувальному потенціалу вони мають змогу з високою результативністю вести боротьбу з даними проявами кримінальної активності [1]. Для практичної реалізації можливостей оперативних підрозділів з протидії масовим заворушенням необхідне відповідне наукове підґрунтя, якого сьогодні бракує. Одною з фундаментальних основ такого підґрунтя має стати розробка основ участі оперативних підрозділів у протидії масовим заворушенням.

Питання кримінального процесуального регулювання участі оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні вже неодноразово досліджувалися вітчизняними ученими [2–6 та ін.]

Стаття 41 КПК України передбачає, що оперативні підрозділи органів Національної поліції здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора (ч. 1). Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (ч. 2). Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом (ч. 3).

Практична реалізація зазначених норм набула специфічних рис, як загалом, так і в частині досудового розслідування масових заворушень.

Так, особливість залучення оперативних підрозділів до розслідування масових заворушень полягає в тому, що досудове розслідування розпочинають тоді, коли масові заворушення вже завершені. Відповідно, оперативники одержують доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій, передбачених гл. 20 КПК України. Негласні слідчі (розшукові) дії, як правило не проводяться. Натомість оперативні підрозділи (за власною ініціативою

або за негласною домовленістю зі слідчим) проводять негласні заходи з встановлення організаторів та активних учасників масових заворушень. При цьому використовуються можливості агентури, аналітичні інструменти, проводяться розвідувальні опитування та оперативні установки.

Тому ми розглядаємо участь оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні масових заворушень з огляду на сучасну практику (як легальну, так і нелегальну) та у площині перспектив законодавчого закріплення інституту оперативного супроводження кримінального провадження.

З цих позицій формами участі оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні масових заворушень є:

направлення, здобутої в процесі оперативного (ініціативного) пошуку, інформації про підготовку масових заворушень до органу досудового розслідування для початку кримінального провадження (дана форма потребує чіткого законодавчого урегулювання);

направлення, здобутої в процесі оперативної розробки, інформації про підготовку масових заворушень до органу досудового розслідування для початку кримінального провадження та використання документів, що містять цю інформацію як доказів у кримінальному процесі (дана форма потребує удосконалення законодавчого урегулювання);

виконання оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних, у провадженнях щодо масових заворушень за дорученнями слідчого, прокурора;

проведення оперативними підрозділами комплексу заходів оперативного супроводження кримінального провадження, зараховуючи проведення оперативних установок, розвідувальних опитувань, оперативних оглядів, внутрішньокамерної розробки, застосування аналітичних інструментів тощо (можливість проведення такого комплексу заходів має бути встановлена кримінальним-процесуальним законом);

проведення оперативними підрозділами комплексу оперативно-розшукових заходів із встановлення місця знаходження підозрюваних та обвинувачених у організації та активній участі у масових заворушеннях (у разі зупинення кримінального провадження та оголошення їх розшуку).

З точки зору ефективності кримінальної процесуальної протидії масовим заворушенням за участі оперативних підрозділів, в сучасних правових реаліях, оптимальним варіантом початку досудового розслідування є внесення до ЄРДР відомостей про підготовку масових заворушень, які були одержані оперативним підрозділом в процесі оперативного (ініціативного) пошуку та направлені до відповідного органу досудового розслідування.

У такому випадку можливе проведення НСРД, через які забезпечується:

контроль за організацією масових заворушень;
одержання негласним шляхом доказів, у порядку, передбаченому КПК України

затримання їх організаторів в момент незавершеного замаху з подальшою відкритою фіксацією доказової інформації шляхом проведення необхідних процесуальних дій.

Варіант початку досудового розслідування шляхом внесення до ЄРДР відомостей про підготовку масових заворушень, які були одержані оперативним підрозділом в процесі оперативної розробки (провадження в ОРС) та направлені до відповідного органу досудового розслідування також прийнятний. Але при цьому, докази, здобуті в процесі ОРД, в подальшому є сумнівними підставами для прийняття процесуальних рішень, у тому числі для затримання осіб (для гарантії знову потрібно проводити вже проведенні ОРЗ, але тепер вже як НСРД).

Варіант внесення до ЄРДР відомостей про організацію масових заворушень вже після затримання оперативними працівниками в порядку ст. 208 КПК України, осіб, які беруть участь у такій організації до фактичного початку погромів і підпалів є ризикованим, оскільки судовою практикою не вироблено чітких критеріїв розмежування підготовки масових заворушень та замаху на їх вчинення, а також не визначено чи охоплює об'єктивна сторона організації масових заворушень готування до них.

Варіант початку досудового розслідування внесенням до ЄРДР відомостей про факт початку масових заворушень або про факт їх вчинення (як закінченого злочину) є найменш ефективним з точки зору використання у кримінальній процесуальній протидії даному виду злочинів сил та засобів оперативних підрозділів. У цьому випадку їх можливості використовуються не для запобігання масовим заворушенням або ж вчасного їх припинення, а лише для встановлення організаторів та активних учасників.

Список використаних джерел

1. Грібов М. Л., Пустовий О. О. Заходи оперативних підрозділів з протидії масовим заворушенням. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 2 (14). С. 231–246.

2. Стацак М. В. Співвідношення понять «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження» та «оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження». Право і безпека. 2013. № 4 (51). – С. 117–122.

3. Подобний О. О. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження про корисливо-насилницьку організовану злочинну діяльність. Форум права. 2013. № 4. С. 300–305.

4. Сухорада І. О. Документування оперативними підрозділами злочинів у сфері банківського кредитування як складова забезпечення доказування в кримінальному провадженні. Чернівецький факультет Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. № 1. С. 231–240.

5. Грібов М. Л., Черняк А. М. Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 4. С. 37–51.

6. Князев С., Чернявський С., Грібов М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 20 (2). С. 8–0. DOI: <https://doi.org/10.33270/04202002.8>.

Корнєєв Костянтин Валерійович,
головний спеціаліст Управління правового
забезпечення центрального апарату
Національного агентства України з питань
виявлення, розшуку та управління активами,
одержаними від корупційних та інших
злочинів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ОСІБ, ЯКІ НЕ Є СТОРОНОЮ ТА ІНШИМИ УЧАСНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) визначено, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом. З огляду на вказане, законодавцем чітко визначено підстави та порядок реалізації учасниками кримінального процесу принципу змагальності [1].

Водночас, в КПК України визначається вичерпний перелік сторін кримінального провадження та інших учасників кримінального провадження.

Зокрема, пунктом 19 частини першої статті третьої КПК України передбачено, що сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники [2].

В свою чергу у пункті 25 означеної частини статті 3 КПК України вказується, що учасники кримінального провадження – сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу